ҲИНДИСТОНДА НИКОҲ МУНОСАБАТЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИБ СОДИР ЭТИЛАЁТГАН ФИРИБГАРЛИКЛАР: “LUTERI DULHAN” ФЕНОМЕНИ ВА НИКОҲДАН КЕЙИНГИ ЭРТА ЎЛИМ ҲОЛАТЛАРИНИНГ КРИМИНОЛОГИК ҲАМДА ВИКТИМОЛОГИК ТАҲЛИЛИ

Ўзбекистон Республикаси Криминология тадқиқот институти етакчи илмий ходими

Саитқулов Қодирали Абдисалимович

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси ўқитувчиси

Исомиддинов Садирдин Ғанижонович

Аннотация. Мақолада Ҳиндистонда никоҳ муносабатларидан жиноий мақсадларда фойдаланишнинг замонавий шакллари, хусусан оммавий ахборот воситаларида “luteri dulhan” – “талончи келин” деб аталадиган никоҳ воситасидаги фирибгарлик феномени криминологик ва виктимологик жиҳатдан таҳлил қилинган. Никоҳ маросимини ҳақиқий кўринишда ташкил этиш, жабрланувчининг эмоционал ишончини шакллантириш, пул ва қимматбаҳо буюмларни қўлга киритиш ҳамда қисқа муддатдан кейин оилани тарк этишдан иборат механизм очиб берилган. Шу билан бирга, никоҳдан икки-уч кун ўтиб ёш аёлнинг ўз жонига қасд қилиши ҳолатларини автоматик равишда мазкур фирибгарлик схемаси билан боғлаш илмий жиҳатдан асоссиз экани кўрсатилган. Бундай ҳолатларда ҳақиқий суицид, оилавий зўравонлик, сеп билан боғлиқ тазйиқ, суицидга етказиш, қотилликни суицид сифатида ниқоблаш ва никоҳ фирибгарлиги версияларини параллел текшириш зарурати асосланган.

Калит сўзлар: никоҳ воситасидаги фирибгарлик, “luteri dulhan”, сохта никоҳ, қисқа муддатли никоҳ, виктимлик, никоҳ воситачиси, уюшган гуруҳ, суицид, dowry death, рақамли далиллар, криминологик профилактика.

Замонавий жиноятчиликда ишонч муносабатларидан фойдаланишга асосланган фирибгарликлар молиявий битимлар доирасидан чиқиб, инсоннинг энг шахсий муносабатлари – муҳаббат, оила қуриш истаги ва никоҳга бўлган ижтимоий эҳтиёжни ҳам жиноий манфаат воситасига айлантирмоқда. Ҳиндистон мисолида бу тенденция икки йўналишда намоён бўлмоқда: *биринчиси,* никоҳ ва танишув платформалари орқали сохта профиллар асосида эмоционал ишончни шакллантириб, кейин молиявий манфаат кўриш; *иккинчиси* эса никоҳни реал равишда ўтказиб, уни қисқа муддатли жиноий сценарийга айлантиришдир. Ҳиндистон Ички ишлар вазирлиги ҳузуридаги Indian Cyber Crime Coordination Centre (I4C) 2025 йил 31 октябрда никоҳ ва танишув платформаларидан инвестицион ҳамда криптовалюта фирибгарликларида фойдаланиш кўпайгани ҳақида махсус огоҳлантириш эълон қилди. Унда жиноятчилар сохта шахсий маълумотлар, ўзгартирилган фотосуратлар ва нуфузли касб ҳақидаги ёлғон маълумотлар орқали никоҳ излаётган шахсларнинг ишончини қозониши қайд этилган.[1]

2026 йилда эълон қилинган бир қатор полиция хабарлари эса никоҳнинг ўзи ҳам фирибгарлик механизмининг ***“ишонч инфратузилмаси”*** сифатида қўлланилаётганини кўрсатди. Хусусан, айрим ҳолатларда келин никоҳдан икки-уч кун ўтиб пул ва заргарлик буюмлари билан йўқолган, унинг ***“акаси”, “опаси”, “отаси” ёки “қариндоши”*** сифатида иштирок этган шахслар эса кейинчалик уюшган гуруҳ аъзолари сифатида фош қилинган. Шу билан бирга, Ҳиндистонда никоҳдан қисқа муддат ўтиб янги турмушга чиққан аёлларнинг суицидига оид алоҳида ҳолатлар ҳам қайд этилмоқда. Бироқ ташқи вақт белгиси – “икки-уч кун” – бир хил бўлгани билан, ушбу икки ҳодиса юридик ва криминологик моҳиятига кўра мутлақо фарқ қилади. Шу сабабли “никоҳдан

2–3 кун кейинги келин суициди – фирибгарликнинг янги тури” деган тезисни эмпирик далилларсиз қабул қилиш мумкин эмас; аксинча, никоҳ фирибгарлиги ва никоҳдан кейинги шубҳали ўлимларни алоҳида, лекин ўзаро боғлиқ хавф индикаторлари тизимида ўрганиш талаб этилади.

Биринчи таҳлил *бўйича “Luteri dulhan” феномени: никоҳнинг жиноий сценарийга айланиши.*

Ҳинд оммавий ахборот воситалари ва полиция амалиётида “luteri dulhan” (“талончи келин”) атамаси никоҳга киришни олдиндан кўзланган мулкий манфаатга эришиш воситаси сифатида қўллайдиган шахсларга нисбатан ишлатилади. Бу мустақил қонунчилик термини эмас, балки муайян криминологик феноменни ифодаловчи шартли номдир. Классик ўғирлик ёки босқинчиликдан фарқли равишда, мазкур схема жабрланувчининг мулкига куч ишлатиб тажовуз қилиш эмас, балки унинг никоҳнинг ҳақиқийлигига бўлган ишончини шакллантиришга асосланади. Шу жиҳатдан уни “ишонч – никоҳ – мулкий трансфер – чиқиб кетиш” занжири асосидаги махсус ижтимоий муҳандислик шакли сифатида баҳолаш мумкин.

2026 йил 31 августда Мадхья-Прадешнинг Дамох ҳудудида полиция ана шундай гуруҳни фош қилгани ҳақида хабар берилди. Тергов маълумотларига кўра, 38 ёшли эркак воситачилар орқали Жабалпурда яшовчи аёл билан таништирилган ва 20 апрель куни ибодатхонада никоҳ маросими ўтказилган. Никоҳ билан боғлиқ жараёнда жабрланувчидан 1,70 лакх рупий нақд пул ва тахминан 2,40 лакх рупийлик заргарлик буюмлари, жами 4,10 лакх рупий миқдорида қимматлик олинган. Уч кундан кейин гуруҳ аъзоларидан бири ўзини келиннинг “катта опаси” деб таништириб, уни олиб кетган ва келин қайтмаган. Полиция уч нафар гумон қилинувчини қўлга олган. Мазкур ҳолат никоҳни жиноятнинг ниқоби эмас, балки уни амалга оширишнинг марказий босқичи сифатида қўллаш мумкинлигини кўрсатади.[2]

2026 йил май ойида Гвалиорда фош қилинган яна бир ҳолатда схема янада мураккаб шаклга эга бўлган. Никоҳдан уч кун ўтиб куёв аёлнинг WhatsApp ёзишмаларини кўргач, “ака” сифатида таништирилган эркак амалда унинг ҳақиқий турмуш ўртоғи эканини аниқлаган. Полиция маълумотларига кўра, гуруҳ эркакларни сохта никоҳга жалб қилиш, тўй харажатлари ва пул маблағларини олиш, кейин эса оилавий тазйиқ ёки сеп талаб қилишга оид сохта шикоятлар билан келишув пули ундиришни режалаштирган бўлиши мумкин. Бу ерда жиноий даромад бир босқичли эмас: дастлаб никоҳ харажатлари орқали мулкий фойда олинади, кейин ҳуқуқий низо ёки унинг таҳдиди иккинчи молиявий босим воситасига айлантирилиши мумкин.[3]

Криминологик нуқтаи назардан “икки-уч кунлик” муддат айрим схемаларда жиноятчининг операцион эҳтиёжи билан изоҳланади. Жиноятчи никоҳни ҳақиқийдек кўрсатиш учун хонадонда маълум вақт қолиши керак; бироқ муддат узайган сари унинг шахси, аввалги никоҳлари, телефон алоқалари ва қариндошлик муносабатлари текширилиши эҳтимоли ортади. Шу сабабли қисқа адаптация даври ишончни етарли даражада мустаҳкамлаб, фош бўлиш хавфини минималлаштириш учун қулай бўлиши мумкин. “Ота-онасини кўриш”, “қариндоши касал бўлиб қолиши”, “уйда фавқулодда ҳолат” каби баҳоналар эса чиқиш сценарийси вазифасини бажаради.

Шу билан бирга, ушбу феноменни гендерлаштириб, ҳар бир қисқа муддатли никоҳ ёки келиннинг оилани тарк этишини фирибгарлик деб баҳолаш тўғри эмас. Жиноят таркиби учун никоҳдан аввал ёки никоҳни тузиш пайтидаёқ мулкий манфаатга қаратилган алдов нияти мавжудлиги, жабрланувчининг шу алдов таъсирида пул ёки мол-мулкни топширгани ва иштирокчилар ҳаракати ўзаро мувофиқлаштирилгани далиллар билан аниқланиши лозим. Демак, криминологик индикатор юридик айбдорликнинг ўрнини босмайди; у фақат текширувни чуқурлаштириш учун сигнал вазифасини бажаради.

Иккинчи таҳлил *бўйича жиноий механизм ва виктимологик омиллар ўрганилади.*

Ўрганилган ҳолатларни умумлаштириш никоҳ воситасидаги фирибгарликнинг камида олти босқичли механизмини ажратиш имконини беради. *Биринчи босқич* – нишони танлаш. Турмуш қуриш имконияти чекланган, ёши нисбатан каттароқ, чекка ҳудудда яшайдиган, никоҳ воситачисига мурожаат қилишга мажбур бўлган ёки оила қуриш истаги юқори бўлган шахслар жиноятчи учун қулай "мақсадли аудитория" бўлиши мумкин. *Иккинчи босқич* – легитимлик иллюзиясини яратиш: фақат ***"келин"*** эмас, балки унинг ***"ота-онаси", "акаси", "опаси"*** ёки никоҳ брокери ҳам сценарийга киритилади. Натижада жабрланувчи бир шахсга эмас, гўё бутун оила ва ижтимоий муҳитга ишонади.

Учинчи босқич – қарор қабул қилиш муддатини сунъий қисқартириш. "Қизни тез турмушга бериш керак", "оилада моддий аҳвол оғир", "маросимни кечиктириб бўлмайди" каби эмоционал аргументлар жабрланувчининг текшириш ва маслаҳатлашиш имкониятини камайтиради. *Тўртинчи босқич* – мулкий трансфер: пул маросим харажатлари, кийим-кечак, йўл, оилага ёрдам ёки заргарлик буюмлари шаклида ўтади. *Бешинчи босқич* – қисқа адаптация: никоҳдан кейин бир неча кун бирга яшаш орқали ишонч мустаҳкамланади. *Олтинчи босқич* – чиқиш сценарийси: келин ёлғиз ёки "қариндоши" билан кетади, алоқа воситаларини ўзгартиради ва кейинги эпизодга ўтади. Агар бир хил воситачи, телефон рақами, банк реквизити ёки "қариндош" бир нечта никоҳ эпизодида такрорланса, бу уюшганликнинг муҳим белгиси ҳисобланади.

Мазкур схема рақамли муҳит билан қўшилганда хавф янада ортиб боради. I4C таҳлилида жиноятчилар никоҳ платформаларида сохта шахслардан фойдаланиши, ўзини юқори даромадли мутахассис, хорижда ишловчи шахс ёки нуфузли ташкилот ходими сифатида кўрсатиши, узоқ

мулоқот орқали эмоционал яқинлик ҳосил қилиши қайд этилган. Бу усуллар анъанавий “luteri dulhan” схемасига ҳам татбиқ этилиши мумкин: рақамли танишув – офлайн учрашув – жадал никоҳ – мулкий трансфер занжири жиноятчининг географик доирасини кенгайтиради ва бир ҳудудда фош бўлган шахснинг бошқа штатда янги шахс сифатида намоён бўлишини осонлаштиради.[4]

Учинчи таҳлил *бўйича никоҳдан кейинги суицид: фирибгарликдан қатъий ажратилиши лозим бўлган ҳодиса сифатида ўрганилади.*

Никоҳдан икки-уч кун ёки қисқа муддат ўтиб аёлнинг вафот этиши ташқи вақт белгиси жиҳатидан никоҳ фирибгарлиги билан ўхшаш кўриниши мумкин. Бироқ ўлим ҳолатини мулкий фирибгарликка автоматик боғлаш тергов хатосига олиб келади. Бундай вазиятда камида беш версия бир вақтда текширилиши лозим: шахсий ёки руҳий инқироз билан боғлиқ ҳақиқий суицид; мажбурий никоҳ ёки оилавий конфликт натижасидаги суицид; сеп ёки бошқа мулкий талаблар билан боғлиқ зўравонлик; бошқа шахснинг ҳаракатлари орқали суицидга ундаш ёки етказиш; қасддан одам ўлдиришни суицид кўринишида саҳналаштириш. Шунинг учун никоҳдан ўтган вақтнинг ўзи ҳуқуқий квалификация учун мустақил далил бўла олмайди.[5]

Ҳиндистон расмий статистикаси муаммонинг бошқа – оилавий зўравонлик ва сеп билан боғлиқ – томони ҳам катта кўламга эга эканини кўрсатади. Ички ишлар вазирлиги парламентга тақдим этган NCRB маълумотларига кўра, “dowry death” ҳолатлари 2021 йилда 6 753 та, 2022 йилда 6 450 та ва 2023 йилда 6 156 тани ташкил этган. Аёлни суицидга ундаш билан боғлиқ рўйхатга олинган ишлар мос равишда 5 292, 4 963 ва 4 825 та, эр ёки унинг қариндошлари томонидан шафқатсиз муносабат ҳолатлари эса 136 234, 140 019 ва 133 676 тани ташкил қилган. Бу рақамлар никоҳдан кейинги аёл ўлимига оид ҳар бир ҳолатда зўравонлик ва сеп билан боғлиқ версиялар ҳам жиддий текширилиши кераклигини кўрсатади.[6]

Тўртинчи таҳлил *бўйича Ҳиндистон қонунчилигида ҳуқуқий квалификация ўрганилади.*

2024 йил 1 июлдан кучга кирган Bharatiya Nyaya Sanhita, 2023 Ҳиндистоннинг жиноят қонунчилигида никоҳ ва оила муносабатлари билан боғлиқ бир қатор махсус нормаларни белгилайди. Кодекснинг 80-моддасига кўра, агар аёлнинг ўлими никоҳдан кейин етти йил ичида куйиш, тан жароҳати ёки бошқа одатий бўлмаган шароитда юз берса ҳамда ўлимидан олдин у эри ёки эрининг қариндошлари томонидан сеп талаб қилиш муносабати билан шафқатсизлик ёки тазйиққа учрагани аниқланса, бу “dowry death” деб баҳоланади. Мазкур жиноят учун етти йилдан кам бўлмаган, умрбод озодликдан маҳрум қилишгача жазо назарда тутилган. Шу сабабли никоҳдан бир неча кун ўтиб юз берган шубҳали ўлим аввало “фирибгарлик” эмас, балки ўлимнинг механизми, зўравонлик излари, сеп талаблари ва олдинги тазйиқ ҳақидаги далиллар нуқтаи назаридан баҳоланади.[7]

Bharatiya Sakshya Adhiniyam, 2023нинг 117-моддасида ҳам никоҳдан етти йил ичидаги суицидга оид махсус исботлаш қоидаси белгиланган: агар аёлнинг шу даврда суицид қилгани ва эри ёки унинг қариндошлари томонидан шафқатсиз муносабатга учрагани кўрсатилса, суд барча ҳолатларни ҳисобга олган ҳолда суицидга ундаш бўлган деб тахмин қилиши мумкин. 118-модда эса сеп билан боғлиқ ўлим бўйича, ўлимдан олдинги тазйиқ исботланган ҳолатда, айбдор шахс сабаб бўлгани ҳақидаги презумпцияни назарда тутади. Мазкур нормалар аёлнинг шубҳали ўлими бўйича далилларнинг кетма-кетлигини тиклаш – телефон мулоқотлари, хабарлар, банк операциялари, тиббий маълумотлар, гувоҳлар кўрсатмалари ва оилавий низолар тарихини комплекс баҳолаш зарурлигини кўрсатади.[8]

Процессуал жиҳатдан Bharatiya Nagarik Suraksha Sanhita, 2023нинг 194-моддаси ҳам муҳим аҳамиятга эга. Унга кўра, аёл никоҳдан кейин етти йил ичида суицид қилган бўлса ёки унинг ўлими бошқа шахс жиноят содир этган

бўлиши мумкин деган асосли шубҳа уйғотса, жасад махсус тартибда тиббий текширувга юборилиши лозим. Норма ўлим сабабига оид шубҳа бўлган вазиятларда ҳам суд-тиббий текширувни назарда тутади. Бу тартиб никоҳдан кейинги эрта ўлимларни тезкор равишда “оилавий фожиа” деб ёпиш эмас, балки объектив сабабларни процессуал кафолатлар асосида аниқлашга хизмат қилади.[9]

Никоҳ воситасидаги мулкий фирибгарликда эса ҳуқуқий таҳлилнинг марказида алдов нияти туради. Агар шахс ёки гуруҳ никоҳга кириш пайтидаёқ никоҳни оила қуриш учун эмас, жабрланувчини пул ёки қимматликларни беришга ундаш воситаси сифатида режалаштирган бўлса, бундай ҳаракатларда фирибгарлик аломатлари юзага келади. Амалда бу ниятни тўғридан-тўғри тан олиш орқали эмас, балки билвосита далиллар – аввалги ўхшаш никоҳлар, сохта қариндошлар, такрорий телефон ва банк реквизитлари, никоҳдан сўнг тез йўқолиш, бир хил баҳоналар, олдиндан тайёрланган чиқиш маршрути ва иштирокчилар ўртасидаги алоқа орқали исботлашга тўғри келади.[10]

Шу ўринда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи орган учун асосий методологик қоида шундан иборатки, “luteri dulhan” ҳақидаги ижтимоий стереотип қонун нормасининг ўрнини босмаслиги керак. Аёлнинг никоҳдан кейин оилани тарк этиши, молиявий низо ёки ажрашишнинг ўзи жиноят ҳисобланмайди. Худди шунингдек, эр ёки унинг қариндошларига нисбатан зўравонлик ёки сеп талаб қилиш ҳақидаги ҳар бир шикоятни “сохта” деб қабул қилиш мумкин эмас. Ҳар бир ҳолатда аввалдан мавжуд қасд, алдов механизми, мулкий натижа ва иштирокчиларнинг ўзаро келишилган ҳаракати алоҳида исботланиши зарур.[11]

Ҳиндистон тажрибасининг Ўзбекистон учун аҳамияти мазкур ҳодисани механик равишда миллий шароитга кўчиришда эмас, балки никоҳ муносабатларидан жиноий мақсадда фойдаланишнинг эҳтимолий

трансформацияларини олдиндан англашдадир. Ўзбекистонда ҳам танишув платформалари, ижтимоий тармоқлар ва мессенжерлар никоҳ мақсадидаги мулоқотнинг муҳим каналига айланмоқда. Шу сабабли никоҳ билан боғлиқ мулкий фирибгарликларни барвақт аниқлашда рақамли ва ижтимоий индикаторларни бирлаштирган риск-модель ишлаб чиқиш мақсадга мувофиқ.

Бундай риск-модельга қуйидаги белгилар киритилиши мумкин:

никоҳгача танишув муддатининг ғайриоддий қисқалиги;

никоҳни тез расмийлаштиришга босим; воситачи ёки “қариндошларга” катта миқдорда нақд пул бериш талаби;

шахснинг паспорти, аввалги никоҳи ва доимий яшаш жойи ҳақидаги маълумотларда зиддиятлар;

бир хил телефон рақами, банк картаси, мессенжер аккаунти ёки воситачининг турли никоҳ эпизодларида такрорланиши;

никоҳдан қисқа муддат ўтиб пул ва қимматликлар билан чиқиб кетиш;

“ота”, “ака”, “опа” сифатида қатнашган шахсларнинг бошқа эпизодларда ҳам учраши;

бир хил сценарийнинг турли ҳудудларда такрорланиши. Ушбу белгилар айбдорлик презумпцияси эмас, балки чуқур текширувни талаб қиладиган криминологик сигнал сифатида баҳоланиши лозим.

Тергов ва тезкор-қидирув нуқтаи назаридан маълумотларни “битта никоҳ – битта иш” тамойилида эмас, балки тармоқ моделида таҳлил қилиш самарали бўлади. Бир шахснинг турли ҳудудлардаги никоҳлари, бир банк реквизитининг бир нечта “келин” ёки “қариндош” билан боғланиши, бир қурилма ёки рақамдан турли никоҳ профилларининг бошқарилиши, меҳмонхона, ижара уйи, такси маршрути ва пул ечиш нуқталарининг такрорланиши уюшган гуруҳни аниқлаш имконини оширади. Ҳиндистон I4Снинг никоҳ платформалари бўйича огоҳлантиришида ҳам шахсни

текшириш, фотосуратларнинг манбасини аниқлаш ва шахси тасдиқланмаган одамга пул ўтказмаслик асосий профилактик чора сифатида кўрсатилган.[12]

Никоҳдан кейинги шубҳали ўлимларга келганда эса алоҳида алгоритм зарур: воқеа жойини тўлиқ қайд этиш; ўлимдан олдинги 72 соатдаги қўнғироқлар ва мессенжер ёзишмаларини сақлаш; банк ҳаракатлари ва сеп/мулкий талабларга оид далилларни текшириш; жабрланувчининг яқинлари, қўшнилари ва тиббиёт ходимларидан маълумот олиш; тан жароҳатлари ва токсикологик белгиларни суд-тиббий баҳолаш; суицидга ундаш, қасддан одам ўлдириш ва ҳақиқий суицид версияларини бир вақтда текшириш. Бунда “фирибгар келин” стереотипи жабрланувчининг эҳтимолий зўравонликка учраганини текширишга халал бермаслиги керак.

Ҳиндистондаги 2026 йил ҳолатлари никоҳ институтидан фойдаланиб содир этиладиган фирибгарликнинг операцион жиҳатдан мураккаблашаётганини кўрсатади. “Luteri dulhan” феноменида никоҳ жиноятнинг пировард мақсади эмас, балки жабрланувчининг ишончини институционаллаштириш, мулкий трансферни ихтиёрий кўринишда амалга ошириш ва жиноятчининг хонадонга киришини легитимлаштириш воситаси бўлиб хизмат қилади. Дамох ва Гвалиордаги ҳолатлар сохта қариндошлар, қисқа адаптация даври, рақамли мулоқот ва кейинги ҳуқуқий босим каби элементлар бир схемада бирлашиши мумкинлигини кўрсатди.[13]

Бироқ никоҳдан икки-уч кун ўтиб аёлнинг ўз жонига қасд қилиши ҳолатларини ушбу схемага автоматик қўшиш илмий ва ҳуқуқий жиҳатдан нотўғри. Ҳиндистоннинг расмий статистикаси оилавий шафқатсизлик, аёлни суицидга ундаш ва сеп билан боғлиқ ўлимлар мустақил ва катта кўламли муаммо эканини кўрсатади. Шу сабабли “қисқа муддатли никоҳ” белгиси фақат вақт индикатори бўлиб, ўлим ёки мулкий зарарнинг ҳуқуқий табиатини белгиламайди. Илмий ва амалий ёндашув никоҳ фирибгарлиги, оилавий зўравонлик, сепга оид тазйиқ ва шубҳали ўлимларни бир-биридан ажратиб,

ҳар бири учун мустақил далиллар тизимини шакллантиришни талаб қилади. Ўзбекистон учун эса асосий вазифа – никоҳ муносабатларидан фойдаланувчи уюшган фирибгарликларнинг рақамли профилини олдиндан ишлаб чиқиш, такрорий реквизитлар ва иштирокчиларни автоматик боғлаш ҳамда никоҳдан кейинги шубҳали ўлимларда комплекс тергов алгоритмини қўллашдан иборат.[14]

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Government of India, Ministry of Home Affairs, Indian Cyber Crime Coordination Centre (I4C). Misuse of Matrimonial Platforms for Investment/Crypto Frauds. Advisory TAU/ADV/006, 31.10.2025. URL: https://cybercrime.gov.in/Webform/theme/resources/advisories/ADVISORY-Matrimony%20Scam.pdf (мурожаат санаси: 03.10.2026).
2. Amar Ujala. “Damoh Wedding Scam: Bride Taken Away as Elder Sister Three Days After Marriage”, 31.08.2026. Полиция маълумотига кўра, никоҳ билан боғлиқ 4,10 лакх рупий миқдорида пул ва заргарлик буюмлари олинган. URL: https://www.amarujala.com/video/madhya-pradesh/damoh/damoh-wedding-scam-bride-taken-away-as-elder-sister-three-days-after-marriage-damoh-news-c-1-1-noi1513-4672797-2026-08-31 (мурожаат санаси: 03.10.2026).
3. Free Press Journal. “‘Luteri Dulhan’ Gang Busted After Groom Checks Wife’s WhatsApp Chats 3 Days After Marriage in Gwalior”, 25.05.2026. URL: https://www.freepressjournal.in/amp/bhopal/luteri-dulhan-gang-busted-after-groom-checks-wifes-whatsapp-chats-3-days-after-marriage-in-gwalior (мурожаат санаси: 03.10.2026).
4. Government of India, Ministry of Home Affairs, I4C. Misuse of Matrimonial Platforms for Investment/Crypto Frauds. Advisory TAU/ADV/006, 31.10.2025. Огоҳлантиришда сохта профил, ўзгартирилган фотосурат,

ёлғон касб ва эмоционал ишонч орқали молиявий эксплуатация қилиш механизми кўрсатилган.

5. Саиткулов Қодирали Абдисалимович, Исомиддинов Садирдин Ғанижонович “Ёшлар жиноятчилигининг олдини олишда ички ишлар органларининг ташкилий-ҳуқуқий фаолияти”. Лучшие интеллектуальныые Исследования // https://journalss.org/index.php/luch/article/view/31363 Б. – 2026. С. – 53-61
6. Government of India, Ministry of Home Affairs. Rajya Sabha Unstarred Question No. 390, 03.12.2025, Annexure-I: Crime Head-wise Cases Registered under Crime against Women during 2021–2023. Dowry Deaths: 6753 (2021), 6450 (2022), 6156 (2023); Abetment to Suicide of Women: 5292, 4963, 4825; Cruelty by Husband or his Relatives: 136234, 140019, 133676. URL: https://www.mha.gov.in/MHA1/Par2017/pdfs/par2025-pdfs/RS03122025/390.pdf.
7. The Bharatiya Nyaya Sanhita, 2023, Act No. 45 of 2023, Section 80 (Dowry death). India Code. Қонун 01.07.2024 дан кучга кирган; 80-моддада 7 йилдан умрбод озодликдан маҳрум қилишгача жазо назарда тутилган. URL: https://www.indiacode.nic.in/bitstream/123456789/20062/1/a2023-45.pdf.
8. The Bharatiya Sakshya Adhiniyam, 2023, Act No. 47 of 2023, Sections 117–118: presumption as to abetment of suicide by a married woman and presumption as to dowry death. India Code. URL: https://www.indiacode.nic.in/bitstream /123456789/20063/1/a2023-47.pdf.
9. Isomiddinov Sadirdin G‘anijonovich The concept of droppin and its prevention Eureka Journal of Humanities and Social Research ISSN 2760-4934 (Online) Volume 01, Issue 02, December 2025 https://eurekaoa.com/index.php/4/article/view/113/151

10. Исомиддинов С.Ғ. (2025) Фирибгарлик жинояти виктимологик профилактикасида учраётган айрим муаммоларнинг ечимлари// Ta'limning zamonaviy transformatsiyasi // https://scientific-jl.com/tra/article/view/27427/26677 Б. 290-298
11. Саитқулов Қодирали Абдисалимович “Ҳуқуқбузарликлар виктимологик профилактикасига оид таълимотларнинг тарихий-ҳуқуқий илдизлари”. Замонавий дунёда амалий фанлар: муаммолари ва ечимлари илмий, масофавий, онлайн конференция // https://www.in-academy.uz/index.php/ZDAF/article/view/54053/24288 2026 Б79-82
12. Government of India, Ministry of Home Affairs, I4C. Misuse of Matrimonial Platforms for Investment/Crypto Frauds, 31.10.2025. Профилактик тавсиялар: шахсни текшириш, фотосуратни reverse image search орқали текшириш, шахсий ва молиявий маълумотларни муҳофаза қилиш, шахси тасдиқланмаган шахсга пул ўтказмаслик.
13. Саитқулов Қодирали Абдисалимович. “Ҳуқуқбузарликлар виктимологик профилактикасининг концептуал ва назарий жиҳатлари”.// Kriminologiya yangiliklari Ilmiy to‘plami// https://uzkti.uz/article/269 2026 Б 47-56
14. Саитқулов Қодирали Абдисалимович. “Mahallalarda yoshlar jinoyatchiligining kelib chiqish”. Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi// https://uzkti.uz/article/ 2026—Б.272